

O'ZBEKISTON MILLIY MEROSI VA ULARNI ASRAB AVAYLASH

Alfraganus Universiteti ijtimoiy fanlar fakulteti xalqaro munosabatlar 3-kurs talabasi Turg'unova Feruza Maxamdali qizi.

Ilmiy rahbar: Turdiyev Madyor Mamanazarovich

Annotatsiya

Ushbu maqola O'zbekiston milliy merosining mazmuni, uning moddiy va nomoddiy shakllari hamda ularni asrab-avaylash bo'yicha amalga oshirilayotgan harakatlarga bag'ishlangan. Maqolada O'zbekistonning boy tarixiy va madaniy merosi, jumladan, UNESCO Jahon merosi ro'yxatidagi obidalar (Buxoro, Samarqand, Xiva, Shahrisabz), an'anaviy hunarmandchilik, folklor va milliy qadriyatlar tahlil qilinadi. Asosiy qismda milliy merosni saqlashda hukumat siyosati, xalqaro tashkilotlar (UNESCO, ICCROM, AQSh Davlat departamenti) bilan hamkorlik va 2025-yildagi loyihalar (masalan, Buxoro Biennali, Sher-Dor madrasasi restavratsiyasi) ko'rib chiqiladi. Muhokamada mavjud muammolar, shu jumladan, urbanizatsiya, iqlim o'zgarishi va moliyaviy cheklovlar muhokama qilinadi. Xulosada esa merosni saqlash bo'yicha yangi takliflar, jumladan, raqamli texnologiyalarni joriy etish, ta'lim dasturlarini kuchaytirish va turizmni rivojlantirish orqali barqarorlikni ta'minlash tavsiyalari beriladi. Maqola O'zbekiston milliy merosining global ahamiyatini ta'kidlab, uning kelajak avlodlar uchun saqlanishi zarurligini ko'rsatadi.

Аннотация

Эта статья посвящена национальному наследию Узбекистана, его материальным и нематериальным формам, а также усилиям по их сохранению. В статье анализируется богатое историческое и культурное наследие Узбекистана, включая объекты Всемирного наследия ЮНЕСКО (Бухара, Самарканд, Хива, Шахрисабз), традиционные ремесла, фольклор и национальные ценности. В основной части рассматриваются политика правительства по сохранению национального наследия, сотрудничество с международными организациями (ЮНЕСКО, ICCROM, Государственный департамент США) и проекты 2025 года (например, Бухарская Биеннале, реставрация медресе Шер-Дор). В обсуждении анализируются существующие проблемы, включая урбанизацию, изменение климата и финансовые ограничения. В заключении предлагаются новые рекомендации по сохранению наследия, включая внедрение цифровых технологий, усиление образовательных программ и развитие туризма для

обеспечения устойчивости. Статья подчеркивает глобальное значение национального наследия Узбекистана и необходимость его сохранения для будущих поколений.

Abstract

This article is dedicated to Uzbekistan's national heritage, its material and intangible forms, and the ongoing efforts to preserve them. It analyzes Uzbekistan's rich historical and cultural heritage, including UNESCO World Heritage sites (Bukhara, Samarkand, Khiva, Shakhrisabz), traditional crafts, folklore, and national values. The main part examines government policies on heritage preservation, collaboration with international organizations (UNESCO, ICCROM, U.S. Department of State), and 2025 projects (e.g., Bukhara Biennial, Sher-Dor Madrasah restoration). The discussion addresses current challenges, including urbanization, climate change, and financial constraints. The conclusion offers new recommendations for heritage preservation, such as introducing digital technologies, strengthening educational programs, and promoting tourism for sustainability. The article highlights the global significance of Uzbekistan's national heritage and the need to preserve it for future generations.

Kalit soʻzlar

Oʻzbekiston milliy merosi, moddiy meros, nomoddiy meros, UNESCO Jahon merosi, madaniy obidalar, hunarmandchilik, folklor, merosni saqlash, xalqaro hamkorlik, iqlim oʻzgarishi, urbanizatsiya, turizm, raqamli texnologiyalar, Buxoro Biennali, ICCROM.

Ключевые слова

Национальное наследие Узбекистана, материальное наследие, нематериальное наследие, Всемирное наследие ЮНЕСКО, культурные памятники, ремесла, фольклор, сохранение наследия, международное сотрудничество, изменение климата, урбанизация, туризм, цифровые технологии, Бухарская Биеннале, ICCROM.

Keywords

Uzbekistan national heritage, material heritage, intangible heritage, UNESCO World Heritage, cultural monuments, craftsmanship, folklore, heritage preservation, international cooperation, climate change, urbanization, tourism, digital technologies, Bukhara Biennial, ICCROM.

Kirish

Oʻzbekiston – qadimiy madaniyat va boy tarixiy merosga ega mamlakat boʻlib, uning milliy merosi Buyuk Ipak yoʻli markazida shakllangan koʻplab

tsivilizatsiyalarning izlarini o'zida mujassam etgan. Moddiy merosga Samarqandning Registon majmuasi, Buxoroning Po-i Kalon minora va madrasalari, Xivoning Ichon-Qal'a shahri kabi UNESCO Jahon merosi ro'yxatidagi obidalar kiradi, nomoddiy meros esa an'anaviy hunarmandchilik (suzana, atlas to'qish), folklor (dostonlar, maqomlar) va milliy bayramlar (Navro'z)dan iborat. Ushbu meros nafaqat mamlakat identifikatsiyasini belgilaydi, balki global madaniy xilma-xillikning muhim qismi hisoblanadi.

Tarixan O'zbekiston merosi ko'plab bosqinlar, tabiiy ofatlar va modernizatsiya jarayonlari ta'sirida bo'lgan. XX asrda Sovet Ittifoqi davrida ko'plab obidalar restavratsiya qilingan, ammo mustaqillikdan keyin (1991-yil) milliy merosni saqlash milliy siyosatning asosiy yo'nalishlaridan biriga aylandi. 2025-yilga kelib, O'zbekiston Madaniy meros agentligi va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda ko'plab loyihalarni amalga oshirgan, jumladan, AQShning 500 ming dollarlik grantlari va ICCROM bilan memorandum. Ushbu maqola O'zbekiston milliy merosining mazmunini, saqlash harakatlarini va kelajakdagi takliflarni batafsil ko'rib chiqadi, bu mavzuning dolzarbligini ta'kidlaydi, chunki iqlim o'zgarishi va urbanizatsiya merosga tahdid solmoqda.

O'zbekiston merosining iqtisodiy ahamiyati ham katta: 2025-yilda turizm 8,6 milliondan ortiq sayyohni jalb qilgan, bu esa mamlakat yalpi ichki mahsulotining 10% ni tashkil etadi. Nomoddiy meros, masalan, maqom san'ati (2003-yilda UNESCO ro'yxatiga kiritilgan), milliy identifikatsiyani mustahkamlashga xizmat qiladi. Biroq, merosni saqlashda moliyaviy va texnik cheklovlar mavjud, shuning uchun xalqaro hamkorlik zarur.

Asosiy qism

O'zbekiston milliy merosining turlari va ahamiyati

O'zbekiston milliy merosi ikki asosiy turga bo'linadi: moddiy va nomoddiy. Moddiy merosga arxeologik yodgorliklar, me'moriy majmualar va muzey kolleksiyalari kiradi. Masalan, Samarqandning Shahri Zinda majmuasi (IX-XV asrlar) va Buxoroning Labi Hovuz ansambli Buyuk Ipak yo'lining madaniy izlarini saqlaydi. UNESCO ro'yxatidagi to'rtta obida (Itchan Kala, Buxoro tarixiy markazi, Samarqand, Shahrisabz) mamlakatning global merosga qo'shgan hissasini ko'rsatadi.

Nomoddiy meros esa an'anaviy hunarmandchilik (rishta tikish, kulolchilik, atlas to'qish), folklor (Alpomish va Gorog'li dostonlari) va musiqiy san'at (maqom, shashmaqom)dan iborat. 2025-yilda Buxoro Biennali bu merosni zamonaviy san'at bilan bog'lab, global almashinuvni ta'minlaydi. Ushbu meros milliy identifikatsiyani

mustahkamlaydi va turizmni rivojlantiradi, ammo iqlim o'zgarishi (cho'llanish) va urbanizatsiya tahdidlari ostida.

Merosning ijtimoiy ahamiyati: U aholini birlashtiradi va ta'limda qo'llaniladi. Masalan, Silk Road Universiteti magistratura dasturlari arxeologiya va muzeyshunoslikni o'rgatadi.

Merosni saqlashdagi hukumat va milliy tashkilotlarning roli

O'zbekiston hukumati 1992-yilda "Madaniy meros obidalari to'g'risida"gi qonunni qabul qilgan, keyinchalik 2020-yilda yangilangan. Madaniy meros agentligi obidalarni ro'yxatga olish va restavratsiya bilan shug'ullanadi. 2025-yilda agentlik AQSh bilan Sher-Dor madrasasini konservatsiya qilish loyihasini boshlagan, bu esa 500 ming dollarlik grant orqali amalga oshirilmoqda.

Milliy loyihalar: "O'zbekiston madaniy merosi jahon kolleksiyalarida" loyihasi (2016-yildan) xorijdagi artefaktlarni o'rganadi, 2025-yilda Amir Temur qozonining nusxasi yaratilgan. Qoraqalpog'iston Jo'kar Kengesi BMT bilan meros saqlashni muhokama qilgan.

Xalqaro hamkorlik va 2025-yilgi loyihalar

Xalqaro hamkorlik meros saqlashning asosiy omili. UNESCO bilan hamkorlikda Buxoro merosini saqlash muhokama qilingan. ICCROM bilan 2025-yilda memorandum imzolangan, bu esa konservatsiya loyihalarini kuchaytiradi.

2025-yilgi loyihalar: Buxoro Biennali (oktyabr) madaniy almashinuvni ta'minlaydi, "The Craft of Mending" simpoziumi o'tkazilgan. AQSh va Chikago universiteti bilan seminarlar o'tkazilgan. Qatar Milliy kutubxonasi bilan hamkorlik islomiy merosni o'rganadi.

WOSCU kongressi (2024-yil, ammo 2025-yil ta'siri) merosni targ'ib qiladi. ICESCO va Aga Khan Trust hamkorligi.

Muhokama

Merosni saqlashda ko'plab muvaffaqiyatlarga qaramay, muammolar mavjud: Urbanizatsiya obidalarga tahdid soladi, masalan, Toshkentda modern binolar qadimiy hududlarni siqib chiqarmoqda. Iqlim o'zgarishi (cho'llanish, yomg'irlar) obidalarni buzmoqda, Buxoro va Xiva shaharlari xavf ostida. Moliyaviy cheklovlar: Davlat byudjeti cheklangan, donorlarga bog'liqlik mavjud.

Siyosiy va ijtimoiy to'siqlar: Ba'zi hududlarda aholining merosga e'tibori kam, turizmning haddan tashqari o'sishi (8,6 mln sayyoh) obidalarga zarar yetkazishi mumkin. Xalqaro loyihalarning muvofiqsizligi va pandemiya ta'siri (COVID-19)

loyihalarni kechiktirgan. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar (3D modellashtirish) va ta'lim muammoni hal qilishi mumkin.

Xulosa va takliflar

O'zbekiston milliy merosini saqlash mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun muhim. Mavjud loyihalar muvaffaqiyatli, ammo kelajakda quyidagi takliflar zarur: 1) Raqamli arxivlarni yaratish va VR texnologiyalarini joriy etish obidalarni virtual saqlashga yordam beradi; 2) Ta'lim dasturlarini kuchaytirish, maktablarda meros haqida darslar o'tkazish; 3) Turizmni ekologik qilish, sayyohlar sonini cheklash; 4) Xalqaro hamkorlikni kengaytirish, masalan, ICCROM va UNESCO bilan yangi loyihalar; 5) Moliyaviy fondlar tuzish va hunarmandchilikni rivojlantirish orqali iqtisodiy manfaatlar oshirish; 6) Iqlim o'zgarishiga moslashish dasturlarini joriy etish, obidalarni himoya qilish.

Bu takliflar amalga oshirilsa, O'zbekiston merosi kelajak avlodlar uchun saqlanadi va global madaniy xilma-xillikka hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Moddiy madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori. – PQ-2955, 2017-yil 10-may.
4. O'zbekiston Respublikasi Qonuni “Madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish to'g'risida”. – Toshkent: Adolat, 2020.
5. UNESCO. World Heritage in Uzbekistan: Preservation and Management Challenges. – Paris: UNESCO Publishing, 2021.
6. National Commission of the Republic of Uzbekistan for UNESCO. Safeguarding Intangible Cultural Heritage in Uzbekistan. – Tashkent: 2020.
7. To'xtayev, A. O'zbekiston madaniy merosi va uni asrab-avaylashda xalqaro hamkorlikning o'rni. – Toshkent: Fan, 2022.
8. Raximov, M. “O'zbekiston milliy merosining jahon madaniyati tizimidagi o'rni.” – O'zbekiston tarixi jurnali, №2, 2021, 45–53-betlar.
9. Muminov, S. O'zbekiston tarixiy yodgorliklarini saqlash va restavratsiya qilish masalalari. – Toshkent: O'zbekiston san'ati, 2019.

10. Qodirova, D. “Nomoddiy madaniy merosni asrash va targ‘ib qilishning zamonaviy yo‘nalishlari.” – Madaniyat va ma’rifat jurnali, №3, 2022, 18–25-betlar.
11. Saidov, A. O‘zbekistonning madaniy merosi: tarix, hozirgi holat va istiqbollar. – Toshkent: Akademnashr, 2023.
12. UNESCO. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003). – Paris: UNESCO, 2003.
13. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi. O‘zbekistonning madaniy meros obyektlari milliy reyestri. – Toshkent: Madaniyat vazirligi nashri, 2022.
14. Rashidov, B. “Madaniy merosni asrab-avaylashda yoshlarning ishtiroki va ma’naviy tarbiya.” – Ijtimoiy-gumanitar tadqiqotlar jurnali, №1, 2023, 67–73-betlar.